

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Інститут філології й журналістики  
Кафедра української літератури

**МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА**

на тему:

**ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ АСПЕКТИ  
МАЛОЇ ПРОЗИ ВОЛОДИМИРА РУСАЛЬСЬКОГО**

магістра групи МУФЗ  
напряму підготовки 8.02030301  
Філологія\*. Українська мова і література  
Антонішеної Богдани Анатоліївни

Науковий керівник: проф. Руснак І.Є.

Національна шкала \_\_\_\_\_  
Кількість балів \_\_\_\_ Оцінка ECTS \_\_\_\_

Члени комісії:

\_\_\_\_\_  
(підпис) (прізвище та ініціали)

\_\_\_\_\_  
(підпис) (прізвище та ініціали)

\_\_\_\_\_  
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця

2016 рік

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП .....</b>	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ЗНАЧУЩА КАТЕГОРІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ .....</b>	<b>7</b>
1.1. Інтертекстуальність та її функції в художньому тексті .....	7
1.2. Еміграційна література крізь призму інтертекстуальності .....	14
<b>РОЗДІЛ 2. ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ЇХНІ ФУНКЦІЇ У ТВОРАХ ВОЛОДИМИРА РУСАЛЬСЬКОГО .....</b>	<b>27</b>
2.1. Особливості інтертекстуальності у збірках «Сонячні дзвони» і «Сміх Іскаріота».....	27
2.2. «Чуже слово» і назва твору .....	31
2.3. Епіграф як одиниця інтертексту .....	36
2.4. Народна пісня як інтертекстуальний елемент в оповіданнях Володимира Русальського .....	41
2.5. «Присутність» творів світової літератури в малій прозі Володимира Русальського .....	46
2.6. Зв'язок оповідань Володимира Русальського з окремими «текстами культури» .....	50
2.7. Біблія як частина інтертексту в новелі «Сміх Іскаріота» .....	54
<b>ВИСНОВКИ .....</b>	<b>58</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....</b>	<b>62</b>

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** У літературознавстві та критиці останніх десятиліть серйозна увага приділяється творчості письменників-емігрантів, що обумовлено недостатньою вивченістю їхньої творчості в Україні. Серед представників літератури українського зарубіжжя ім'я Володимира Русальського (справжнє прізвище й ім'я – *Гевеленко Іван*; 1911–1957) – одне з найяскравіших. Однак донині джерельна база про його художній і науковий доробок залишається обмеженою.

Літературна діяльність Володимира Русальського посідає одне зі значних місць у складному процесі відродження й утвердження національної духовної культури та самосвідомості українського народу. Його мистецький світ – явище складне, багатогранне, внутрішній структурі якого властиве поєднання різновекторних стильових компонентів, що позначені філософсько-естетичною скомплікованістю й синкретичністю. Відтак наукове осмислення творчості митця потребує висвітлення її зав'язків із загальними тенденціями літературного процесу, зокрема розгляду в контексті інтертекстуальності.

Творча спадщина письменника представлена у збірках оповідань і новел «Місячні ночі» (1945), «Сонячні дзвони» (1946), «Сміх Іскаріота» (1947), «Після облоги міста» (1951), неопублікованих збірок «Бунт землі» та «Портрети моїх знайомих». Характерною поетикальною особливістю збірок «Сонячні дзвони» і «Сміх Іскаріота» є наскрізне насичення інтертекстуальними елементами, що й спонукало до осмислення цієї проблеми в магістерській роботі.

Здійснення інтертекстуального і текстуального дослідження спадщини письменника посутньо коригує уявлення про специфіку його світобачення, характеризує найпоказовіші риси витвореної ним моделі буття і провідні поетикальні засоби й трансформаційні процеси. Актуальність теми зумовлена також потребою формування цілісної концепції застосування

понять «інтертекстуальність» і «текстуальність» у процесі аналізу текстів одного автора. За наявності різнобічних тлумачень інтертекстуальності – як поліфонічного звучання тексту (М. Бахтін); як взаємодії внутрішньотекстових дискурсів (І. Ільїн); як властивості тексту формувати свій зміст засобами посилань на інші тексти (І. Смірнов) – актуалізується й необхідність узагальнення цього поняття з урахуванням наявних теоретичних концепцій.

**Зв'язок з науковими програмами, планами, темами.** Робота виконана в рамках наукової теми кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в руслі комплексної теми «Література і сучасність».

**Мета роботи** – дослідження інтертекстуальних зв'язків творчості Володимира Русальського як цілісної системи.

Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- на теоретичному рівні осмислити інтертекстуальність та її функції в художньому тексті;
- окреслити особливості інтертекстуальності у збірках «Сонячні дзвони» і «Сміх Іскаріота»);
- розглянути назви творів та епіграфи як інтертекстуальні одиниці;
- визначити роль інтертекстуальних елементів у малій прозі Володимира Русальського, зокрема цитат і ремінісценцій з народних пісень, творів світової літератури, Біблії тощо;
- простежити зв'язок малої прози Володимира Русальського з окремими «текстами культури».

**Об'єкт дослідження** – мала проза зі збірок «Сонячні дзвони» і «Сміх Іскаріота».

**Предмет дослідження** – інтертекстуальні аспекти новел і оповідань Володимира Русальського.

**Теоретико-методологічну основу** дослідження склали теоретико-літературні та історико-літературні праці вітчизняних і зарубіжних літературознавців, семіотичні, структуралістські роботи М. Бахтіна, І. Бурлакової, Ж. Женетта; дослідження інтертекстуальності І. Арнольда, Р. Барта, Л. Грека, Ю. Крістевої, Ю. Лотмана, І. Смірнова, Н. Фатєєвої, Н. Кузьміної; літературознавчі студії С. Андрусів, К. Васильєвої, Н. Гея; роботи з порівняльного літературознавства С. Павличко й інших авторитетних учених.

**Методи дослідження.** Методика дослідження обумовлена характером матеріалу і конкретними завданнями літературознавчого аналізу. У магістерській роботі використано метод інтертекстуального аналізу, який дає можливість розглядати художній текст як своєрідну мозаїку цитат, ремінісценцій та інших запозичень. Також використано елементи історико-типологічного методу, що дозволяє виявити взаємозв'язки прози Володимира Русальського з літературною традицією, і методу цілісного аналізу художнього тексту.

**Наукова новизна** магістерської роботи полягає у виборі об'єкта і предмета дослідження, оскільки тут вперше зроблено спробу виявлення поетикальних особливостей малої прози Володимира Русальського, пов'язаних з інтертекстуальністю; доведено поліфонічну сутність прозових текстів письменника; з'ясовано провідні ідеї та явища, що впливали на світовідчуття митця й віддзеркалилися в його творчості.

**Теоретичне значення дослідження** полягає насамперед у виявленні зв'язків художніх творів Володимира Русальського з українською класичною і світовою літературами й іншими культурними текстами; з'ясуванні ролі інтертекстуальних елементів у малій прозі митця.

**Практичне значення одержаних результатів.** Здобутими в роботі результатами можна скористатися при читанні нормативних курсів з історії української літератури ХХ століття, історії вітчизняної культури; вони

знадобляться в практиці вчителів-словесників загальноосвітніх навчальних закладів різних типів.

**Апробація результатів дослідження.** Результати дослідження обговорено й схвалено на засіданні кафедри української літератури Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Основні результати магістерського дослідження були апробовані на звітній науковій конференції викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**Публікації.** За матеріалами магістерської роботи надруковано 2 статті: «Особливості інтертекстуальності у творчості Володимира Русальського (на матеріалах збірок «Сонячні дзвони» та «Сміх Іскаріота»)» (Ужгород, 2016), «Роль інтертекстуальних елементів у малій прозі Володимира Русальського» (Вінниця, 2016).

**Структура роботи.** Магістерська робота складається зі вступу, основної частини, яка має два розділи, висновків і списку використаних джерел (62 позиції). Загальний обсяг роботи становить 67 с., основна частина складає 51 с.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусів С. Західноукраїнська література 30-х років ХХ ст.: проблема національної ідентичності: дис... д-ра філол. наук: 10.01.01 / С. Андрусів; Львівський держ. ун-т ім. І. Франка. – К., 1996. – 390 с.
2. Андрусів С. Модус національної ідентичності: львівський текст 30-х років ХХ ст.: монографія / С. Андрусів. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка; Тернопіль: Джура, 2000. – 340 с.
3. Арнольд І. Проблеми інтертекстуальності / І. Арнольд // Вісник СПБУ. – 1992. – Сер. 2. – Вип. 4. – С. 53–64.
4. Ахманова О. Вертикальний контекст как филологическая проблема / О. Ахманова, И. Гюббенет // Вопросы языкознания. – 1977. – № 3. – С. 47–54.
5. Байков В. Інтерпретація тексту как об'єкт пародирования / В. Байков // Мова і культура. – 2002. – Вип. 4. – С. 5–11.
6. Барт Р. От произведения к тексту / Р. Барт // Избранные работы: Семиотика. Поэтика. – М., 1994. – 594 с.
7. Бахтин М. Эстетика словесного творчества / М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 444 с.
8. Башкатова Ю. Интертекстуальность словесно-художественного портрета: учеб. пособие / Ю. Башкатова; ГОУ ВПО «Кемеровский государственный университет». – Кемерово : Кузбассвуиздат, 2006. – 143 с.
9. Біблія (від Матвія, розділ 7) [Електронний ресурс] // Режим доступу: [www.bibleonline.ru/bible/ukr/40/07/](http://www.bibleonline.ru/bible/ukr/40/07/)
10. Бурлакова І. «Ми у руці тримаєм тільки зерна...»: новелістика на тлі маніфестацій МУРу: монографія / І. Бурлакова. – К., 2010. – 359 с.
11. Васильєва К. Інтертекстуальність як мистецький прийом ХХ століття / К. Васильєва// Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Вип. 46. – 2009. – С. 9–12.
12. Васюков С. Воспоминания о Ф.Д. Нефедове / С. Васюков // Исторический вестник. – 1992. – №5. – С. 584–592.

13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад і голов.ред. В. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.: іл. – [ВТССУМ]
14. Висоцька Н. Сходження на Золоту гору: штрихи до портрета азіато-американської літератури / Н. Висоцька // Слово і час. – 2001. – № 9. – С. 44–58.
15. Гей Н. Искусство слова. О художественности литературы / Н. Гей. – М. : Наука, 1967. – 364 с.
16. Грабович Г. У пошуках великої літератури / Г. Грабович. – К. : Інститут української археографії АН України, 1993. – 55 с.
17. Грек Л. Інтертекстуальність як проблема перекладу (на матеріалі англійських перекладів української постмодерністської прози): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.16 «Перекладознавство» / Грек Л. – К., 2006. – 16 с.
18. Грицай О. Банкрот літератури / О. Грицай // Орлик. Місячник культури і суспільного життя (Рік II). – 1947. – Ч.9 (вересень). – С. 11–14.
19. Грицай О. В тузі за архітвором (З приводу доповіді Уласа Самчука п.н. «Велика література») / О. Грицай // Рідне слово. Місячник літератури, мистецтва і науки. – Ч. 1. – грудень, 1945. – Мюнхен-Карльсфельд. – Видає Українське Літературно-Мистецьке Об'єднання /УЛМО/ при таборі УНРРА в Мюнхені-Карльсфельді. – С. 11–21.
20. Духовний простір української ліро-епічної прози: дис... д-ра філол. наук: 10.01.01 / Г. Штонь; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – К., 1998. – 351 с.
21. Енциклопедія українознавства: словникова частина / [під ред. В. Кубійовича]. – Т. 7. Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Париж – Нью-Йорк: Наукове Товариство Шевченка; Видавництво «Молоде Життя», 1973. – 2405–2800 с.
22. Жулинський М. Національні культури і проблеми глобалізації / М. Жулинський // Слово і час. – 2002. – № 12. – С. 5–10.



23. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія / М.І. Костомаров. – К. : Либідь, 1994. – 384 с.
24. Коцюбинський М. *Fata morgana* / М. Коцюбинський; передм. і комент. Ю. Кузнецова. – Харків : Фоліо, 2012. – 506 с.
25. Кравченко Л. Нація і література : До проблеми німецької національно-культурної ідентичності / Л. Кравченко // Слово і час. – 2002. – № 6. – С. 35–40.
26. Кримський С. Запити філософських смислів. – К. : вид. ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
27. Кузьміна Н. Интертекст и его роль в процессах поэтического языка: Монография / Н. Кузьмина. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та – Омск: Омск. гос. ун-т, 1999. – 268 с.
28. Кухаренко В. Имя заглавного персонажа в целом художественном тексте / В. Кухаренко // Русская ономастика : сб. науч. тр.; [отв. ред. Карпенко Ю.]. – Одесса: Изд-во Одес. гос. ун-та, 1984. – С. 109–117.
29. Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В. Кожевникова, П. А. Николаева. Редкол. : Л. Андреев, Н. Балашов, А. Бочаров и др. – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – 752 с
30. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. Т.1. / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 608 с. (Енциклопедія ерудита)
31. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. І. Теремка, К. : «Академія», 2007. – 354 с.
32. Лотман Ю. Статті по семиотике культуры и искусства / Ю. Лотман. – Спб. : Академический проект, 2002. – 543 с.
33. Мариненко Ю. Проблеми національної ідентичності в українській прозі 40 – 50-х років ХХ ст. – Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. – К., 2006. – 417 с.
34. Мороз Л. Триєдність як основа універсалізму (національне – загальнолюдське – духове) / Л.Мороз // Слово і час. – 2002. – № 3. – С. 22–32.

35. Нарівська В. Національний характер як художньо-естетичний феномен української та російської прози 50 – 70-х років двадцятого століття: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.05 / В. Нарівська ; Дніпропетровський держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 1995. – 450 с.
36. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: монографія / С. Павличко. – К. : Либідь, 1997. – 360 с.
37. Погребенник Ф. З Україною в серці [Текст] : нариси-дослідження про творчість письменників-прикарпатців у діаспорі / Ф. Погребенник. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1995. – 80 с.
38. Попова М. Проблема национальной идентичности и литература / М. К. Попова // Вестник ВГУ. Серия 1. Гуманитарные науки. – 2001. – № 2 – С. 45–48.
39. Рильський М. Зібрання творів: у 20-ти т. Художні твори. Томи 1-11 / М. Рильський. – К. : Наукова думка, 1983 – 1985. Т. 2 : Поезії 1930–1941 / Ред. С.А. Крижанівська. – К.: Наукова думка, 1983. – 431 с.
40. Русальський В. Сміх Іскаріота : новелі / В. Русальський. – Сідней: Видавництво «Світ», 1947. – 89 с.
41. Русальський В. Сонячні дзвони : оповідання / В. Русальський. – Авгсбург, 1946. – 64 с.
42. Руснак І. Поняття «велика література» і «масова література» в літературно-критичній спадщині Уласа Самчука / І. Руснак // Літератури світу: поетика, ментальність і духовність: Збірник наукових праць. – Вип. 1 / Голов. ред. А. Козлов. – Кривий Ріг: Друкарня ФОП С. Щербенок, 2013. – С. 56–67.
43. Самчук У. Велика література / У. Самчук // МУР. – 1946. – Зб. 1. – С. 21–48.
44. Самчук У. Про прозу взагалі і прозу зокрема: До проблеми нашої літературної прози / У. Самчук // Улас Самчук. Роздуми про літературу : Збірник літературно-критичних статей / Упоряд., прим., післямова М. Гона. – Рівне : ВАТ «Володимирецька районна друкарня», 2005. – С. 28–40

45. Сенік Л. Роман опору: Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності / Сенік Л. – Л.: Академічний експрес, 2002. – 239 с.
46. Смирнов И. Порождение интертекста. Элементы интертекстуального анализа с примерами из творчества Б. Пастернака / И. Смирнов. – СПб., 1995. – 192 с.
47. Тичина П. Вітер з України [Електронний ресурс] / П. Тичина // Режим доступу: [onlyart.org.ua/?page\\_id=4934](http://onlyart.org.ua/?page_id=4934)
48. Тодоров Ц. Походження жанрів // Тодоров Цветан Поняття літератури та інші есе / Ц. Тодоров. – К.: «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 22–40.
49. Томпсон Е. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм. / Пер. з англ. М. Корчинської. – К. : «Основи», 2006. – 368 с.
50. Тороп П. Проблема інтекста / П. Тороп // Труды по знаковым системам XIV. Текст в тексте. Ученые записки Тартуского госуниверситета. – Тарту, 1981. – Вып. 567. – С. 33–44.
51. Фатеева Н. Интертекст в мире текстов: Контрапункт интертекстуальности / Н. Фатеева. – Изд. 3-е, стереотипное. – М.: КомКнига, 2007. – 280 с.
52. Фразеологічний словник української мови / За ред. Л. Паламарчука. – К. : Наукова думка, 1993. – 984 с.
53. Хвильовий М. Я (Романтика). Твори : у 2-х т. / М. Хвильовий; упоряд. М. Жулинський, П. Майдаченко. – К. : Дніпро, 1991. – Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті. – С. 322–339.
54. Чехов А. Малое собрание починений / А. Чехов, К. : Азбука, 2008. – 800 с.
55. Шерех Ю. Стилї української літератури на еміграції / Ю. Шерех // Не для дітей. – Мюнхен, 1964. – С.191–192.

56. Штонь Г. Духовний простір української ліро-епічної прози: дис... д-ра філол. наук: 10.01.01 / Штонь Григорій Максимович; Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – К., 1998. – 351 с.

57. Шульженко Ю. Інтертекстуальність через призму розвитку романної структури у ХХ – на початку ХХІ століття [Електронний ресурс] / Ю. Шульженко // Режим доступу: [intkonf.org/index.php?s=%F2%F0%E0%ED%F1%&paged=72](http://intkonf.org/index.php?s=%F2%F0%E0%ED%F1%&paged=72)

58. Шумило Н. Під знаком національної самобутності. Українська художня проза і літературна критика кінця ХІХ – поч. ХХ ст. / Н. Шумило. – К. : Задруга, 2003. – 354 с.

59. Щербак М. Фрагменти перекладознавчих студій над поетикою Стефаникових заголовків (на матеріалі російських перекладів) / Марія Степанівна Щербак // Людинознавчі студії: Збірник наукових праць Дрогобицького держ. педаг. ун-ту ім. І. Франка; [ред. кол. Т. Біленко (гол.ред.), М. Кашуба та ін.]. – Дрогобич : Вимір, 2003. – Вип. 8. – С. 204 – 215.

60. Barthes R. Texte / R. Barthes // Encyclopedia universalis. – P., 1973. – Vol. 15. – 78 p.

61. Genette G. Palimpsests : literature in the second degree / G. Genette; transl. Ch. Newman, C. Doubinsky. – L.; Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 1997. – 490 p.

62. Pachlovska O. Civiltà letteraria ucraina [Українська літературна цивілізація] / O. Pachlovska. – Roma : Carocci Editore, 1998. – 1104 p.